

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ «ДЕВІД КОППЕРФІЛД» Ч. ДІККЕНСА ТА ПОВІСТІ «ХУДОЖНИК» Т. ШЕВЧЕНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ АВТОБІОГРАФІЗМУ: ТИПОЛОГІЧНО-КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ

Богачевська Л. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
lbogachevska@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-2367-541X*

Ключові слова: факти автобіографії, лінійний принцип композиції, типологічні паралелі, аналогії та відмінності, опосередкований вплив, генетично-контактні зв'язки.

У дослідженні представлено спробу з'ясувати застосування автобіографічних чи частково автобіографічних аспектів у повісті «Художник» Тараса Шевченка та романі «Девід Копперфілд» Чарльза Діккенса. Методологічною основою дослідження слугує типологічно-порівняльний та історичний методи, адже встановлення міжлітературних зв'язків і дослідження типологічних особливостей у контексті світової літератури належить до царини компаративістики. Слід зазначити, що ця галузь літературознавства фактично дає змогу наблизити національну українську літературу до світових естетичних стандартів, щоразу демонструючи, що її розвиток не відбувався в ізольованих умовах, а згідно із тенденціями світового літературознавчого поступу, ввібравши у себе етичні, мистецькі цінності поряд з надбаннями прогресивної філософської думки. Англійський романіст і український прозаїк та поет були речниками своєї епохи та суспільства і створили художньо трансформовану, однак узагальнено типізовану картину.

Метою цієї розвідки слугує встановлення типологічно-компаративних спільностей та відмінностей повісті «Художник» Тараса Шевченка та роману «Девід Копперфілд» Чарльза Діккенса.

Здійснений аналіз допоміг з'ясувати, що обидва твори типологічно демонструють наявність концепції особистості та лінійного біографічного принципу композиції, але хронологічні рамки українського та англійського творів різні, їх вибір залежить від головної ідеї. Досліджено, що в обох прозових творах крізь призму особистого болісного досвіду автобіографічного героя розкривають найактуальніші політичні проблеми сучасної України та Англії. Звісно, Т. Шевченко не копіював твори чи образи Ч. Діккенса, але ми можемо провести паралелі та аналогії у виборі сюжетів у літературних творах обох письменників, тому це може бути доречним матеріалом для типологічного порівняння. Літературна спадщина Т. Шевченка зазнала опосередкованого впливу творчості Ч. Діккенса, але безсумнівим є факт наявності певної типологічної подібності у літературних творах, що зіставляються, зумовлених спільними соціально-історичними, художньо-естетичними чинниками світової художньої перспективи.

ARTISTIC AND AESTHETIC CHARACTERISTICS OF THE NOVEL “DAVID COPPERFIELD” BY CH. DICKENS AND THE STORY “THE ARTIST” BY T. SHEVCHENKO THROUGH THE PRISM OF AUTOBIOGRAPHY: TYPOLOGY AND COMPARATIVE ASPECT

Bogachevska L. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of English Philology
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

lbogachevska@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-2367-541X

Key words: *autobiography facts, linear principle of composition, typological parallels, analogies and differences, indirect influence, genetic-contact ties.*

The research is trying to find out the usage of autobiographical or partially autobiographical aspects in the story “Khudozhnyk” by Taras Shevchenko and the novel “David Copperfield” by Charles Dickens. The methodological basis of the research is typological-comparative and historical methods. Furthermore, the establishment of inter literary connections and the study of typological features in the context of world literature belongs to the field of comparative studies. It should be noted that this field of literary studies, in fact, makes it possible to bring national Ukrainian literature closer to world aesthetic standards, demonstrating every time that its development did not take place in isolated conditions, but in accordance with the trends of world literary progress, absorbing ethical and artistic values, along with the heritage of progressive philosophical thought. The English novelist and the Ukrainian prose writer and poet were the spokesmen of their era and society and created an artistically transformed, but generally typified reality.

The aim of this article is to establish typological similarities and differences in Taras Shevchenko’s short story “Khudozhnyk” and Charles Dicken’s novel “David Copperfield”.

After carrying out the analysis, it was found that both works typologically demonstrate the presence of the concept of personality and the linear biographical principle of the composition, but the chronological frames of the Ukrainian and English works are different, their choice depends on the main idea. It was investigated that in both prose works, through the prism of the personal painful experience of the autobiographical hero, the most relevant political problems of modern Ukraine and England are revealed. It is understandable that T. Shevchenko did not copy the works or images of Ch. Dickens, but we can draw parallels and analogies in the choice of plots in the literary works of both writers, so it became an appropriate material for a typological comparison. Shevchenko’s literary heritage was indirectly influenced by the work of Ch. Dickens, but there is no doubt that there are certain typological similarities in the literary works that are compared, due to common socio-historical, artistic and aesthetic factors of the world artistic perspective.

Вступ. Творче осмислення мистецького доробку інших країн слугує збагаченню національної літератури, саме через це активно піддається вивченню порівняльним літературознавством. Український компаративіст Д. Наливайко слушно зазначив, що «третя з основних літературознавчих дисциплін, поряд з історією літератури і теорією літератури, компаративістика пов’язана з ними обома, а її розвиток пов’язаний то з тією,

то з тією дисципліною, залежно від того генетико-контактні зв’язки чи семантико-структурні спільності та відмінності виступають у ній головним об’єктом вивчення» (Наливайко, 1988: 10). Звісна річ, перевтілення художніх образів чи тематики мало місце в історії літератури, можливо, навіть відіграло певну позитивну роль, однак це справа минулого, яка на такому етапі розвитку порівняльного літературознавства не є предметом

зацікавлення. Хоча слід зазначити, що до міжлітературних зв'язків належить творча рецепція, впливи одних митців на інших: від прямого копіювання образів та сюжетів, стилістичних прийомів до глибокого творчого засвоєння, коли запозичені мотиви органічно вплітаються у тканину національного художнього твору.

Автобіографічні твори завжди викликають зацікавлення читача, адже особистість видатного письменника викликає живий інтерес своєю потужною творчою енергетикою: реципієнт цікавиться творчою діяльністю, життєвими подіями, поглядами, думками, досвідом, досягненнями та помилками. «Людей завжди цікавили особистості з їхніми переживаннями, почуттями, поглядами, думками. Хоча таке зацікавлення є породженням певної суспільної еволюції, закономірністю історичного процесу; читачів цікавить те, що є документально підтверджено, що не містить власне художнього домислу, що є винятково достовірним, що дає змогу читачеві для особистих висновків» (Братусь: 2000: 123–137). Водночас, коли твір належить до частково автобіографічних, читачеві цікаво віднайти власне біографічний матеріал та те, яким чином автор доєднав його до канви естетично-художнього вимислу.

Вибравши «частково» автобіографічні твори «Художник» Т. Шевченка та «Девід Копперфілд» Ч. Діккенса для компаративно-порівняльного аналізу доцільним видається вивчення типологічних подібностей та відмінностей у них, хоча слід зазначити, що вони не однотипні за жанром. Повість «Художник» – невелика за обсягом, а «Девід Копперфілд» – багатоплановий роман, підсумок життєвого шляху автора. За тональністю і за змістом ці літературні твори перегукуються, саме тому ми на типологічному рівні спробуємо простежити зображення процесу становлення обох митців, їхні погляди на мистецтво та його роль у духовній еволюції народу.

Зауважимо, що автобіографії поділяються на автобіографічний текст і художню автобіографію. Український дослідник Л. Сергійчук вважає, що «в автобіографічних текстах найповніше розкривається мовна особистість, оскільки в них наводиться реальна, нічим і ніким не спотворена картина власних поглядів людини на світ, її концептуалізація й категоризація понять про навколишній світ» (Сергійчук, 2004: 120–123). Д. Герман стверджує: «Останні теорії автобіографії наголошують на художності дискурсу, який нібито описує (історію) себе. Широко конструктивістський погляд підтримує такі теорії: автобіографії – це не хроніка фактів, а майстерна маніпуляція деталями та подіями, які набувають статусу фактів під час конструювання конкретної особистості як особистості». Однак сам він вважає, що автобіографічні твори є алегоричними: «Слід визнати, що

в автобіографії ми знаходимо стільки аксіом алегорії, скільки існує життів, які потрібно прожити й розповісти; немає єдиного критерію для розрізнення хорошої чи поганої алегорії того, як людина стає тим, ким вона є» (Herman, 2003: 351–360). Зазначимо, що мемуарно-біографічна проза знайомить з подіями життя автора, відтворює його особистість, його ідейно-філософські погляди, відображає соціально-політичну дійсність, у якій письменник жив і творив.

Є кілька різних типів самостійно написаних творів, які кваліфікуються як автобіографії. Причому, М. Толстенкова виділяє такі підвиди жанру, як: «енциклопедична, словникова стаття – життєтворчі підвиди фактографічного і змішаного видів наукової біографії; літопис (хроніка) – життєтворчі підвиди фактографічного і змішаного видів наукової біографії; науково-художня розповідь – життєтворчий підвид обох видів науково-художньої біографії; есеї» (Толстенкова, 2007). Вважаємо доцільним також виокремити такі різновиди автобіографії: «стандартні автобіографії» як найбільш традиційні форми, автори розповідають про своє життя або про конкретні події зі свого життя, цей підхід часто використовує хронологічний формат подій, але це не обов'язково; «мемуари» є вужчою за обсягом і спрямованістю формою, де приділяється більше уваги конкретним спогадам, думкам і почуттям; «духовні автобіографії» зосереджуються на релігійному або духовному пробудженні автора та подальшій подорожі, в яку віра привела їх, де загальні елементи включають боротьбу та сумніви, навернення, що змінює життя, періоди регресії та поширення повідомлення.

Отже, як бачимо, є відмінність між документальною та художньою автобіографією. Слід зауважити, що в художній автобіографії присутній автобіографічний персонаж, який може відтворювати образ митця більшою чи в меншій мірою, тут поєднані елементи фактичної дійсності та вимислу, а також конкретика та узагальнення. «Автобіографічний художній твір», де автор подає свою історію не як факт, а як вигадку. Цей метод дає їм значний простір для творчої свободи над подіями та героями, тим самим стираючи межі між реальністю та вигадкою.

Матеріали та методи. Мета дослідження – з одного боку, з'ясувати факти літературної рецепції творчості Ч. Діккенса українським митцем Т. Шевченком, а з іншого боку, дослідити типологічні спільності та відмінності художнього втілення у творах обох митців рис частково автобіографічних творів, проводячи типологічно-порівняльний аналіз творчості обох письменників, зрозумівши загальні закономірності суспільно-історичного та літературно-художнього розвитку Англії й України. Адже українська

література XIX–XX ст. розвивалася в тісному контакті з літературами народів світу, для неї характерні феномени як суто національні, так і загальноєвропейські. Саме порівняльно-типологічний підхід допомагає виявити аналогії та розбіжності у разі розгляду певного типологічного ряду.

Результати. Незаперечним фактом є освіченість та широка обізнаність із творами світової літератури Т. Шевченком і давно не викликає сумніву в українських дослідників-літературознавців. Важливий крок у цьому напрямі зробив О. Білецький, який розглядав проблему рецепції Т. Шевченка зарубіжним красним письменством у таких статтях «Шевченко і світова література», «Світове значення творчості Шевченка», «Шевченко і слов'янство», «Українська література серед інших літератур світу». Найновіші праці літературознавців Г. Грабовича (Грабович, 2000), О. Забужко (Забужко, 1999) деканонізують особистість українського майстра слова, водночас показують його в новому світлі.

Цілий розділ у книзі «Спільність і своєрідність» Д. Наливайко присвячує темі значення творів Шевченка для європейського романтизму. Український літературознавець-компаративіст наголошує, що «на рівні історичної поетики, руху художніх напрямів, стилів виникають також типологічні збіжності й аналогії художнього доробку Шевченка з творчістю найвидатніших європейських письменників першої половини XIX ст., які починали в річищі романтизму і, еволюціонуючи до реалізму, відігравали велику, а часом і вирішальну роль у становленні цього напрямку в різних національних літературах» (Наливайко, 1988: 296). Пригадаймо, що творчий метод Ч. Діккенса також поєднує риси романтизму та реалізму. Велику вагу надає вчений саме порівняльно-типологічним студіям, «без яких неможливе справжнє з'ясування місця й ролі Шевченка в регіональному, європейському і світовому літературному процесі» (Наливайко, 1988: 241).

Варто також наголосити, що романіст був знайомий з античною літературою, культурними здобутками італійського Ренесансу та нової Європи. У своїй поезії, прозі та листах Т. Шевченко згадував французьких письменників, англійських майстрів художнього слова: Шекспіра, Річардсона, Гольдсмита, Бернса, Скотта та Діккенса, про що переконливо свідчать його «Щоденник», листи, повісті «Художник», «Музикант», «Близнець» та інші твори. Світовий літературний процес – це постійна взаємодія одних художніх явищ певного рівня з іншими, більш високоякісними, з характерними часовою та просторовою формами буття, у процесі якого відбувається взаємопроникнення літератур. «Дослідники мають спільну мету, – вважає Д. Наливайко, – встановити загальні закономірності розвитку національних літератур і водночас з'ясувати своєрідність їх

вияву в різних конкретних художніх втіленнях» (Наливайко, 1988: 6).

Прикметно, що Т. Шевченко знав і захоплювався прозою англійського майстра слова, йому особливо подобався твір Ч. Діккенса «Девід Копперфілд». Невипадково один із персонажів його російськомовної повісті «Близнець», описуючи чистеньку кімнату, в якій мешкає інститутка Наташа, перш за все помічає примірник «Отечественных записок», розкритих на «Девіді Копперфілді» (Шевченко, 1985: 133). Можна припустити, що саме цей роман англійського прозаїка, про який Кобзар згадував у 1855 році, роком пізніше дав йому імпульс до написання автобіографічної повісті «Художник». Можна простежити, що творчість Ч. Діккенса була предметом зацікавлення українського митця, адже неодноразово згадується в його творах, а отже, можемо говорити про «контактно-генетичні зв'язки».

Обидва твори поєднують правдиві біографічні факти та домисел. Іншими словами, авторське ставлення до реальних подій свого життя, описаних у прозі, відбиває трансформацію біографічного матеріалу в художній. Спробуємо прослідкувати цей феномен на прикладах Діккенсового роману та Шевченкової повісті.

Нагадаємо, що у жовтні 1856 року Т. Шевченко написав повість «Художник», у якій міститься важливий матеріал щодо естетичних та суспільних поглядів його першого петербурзького періоду життя. Загальновизнана річ, що у творчому доробку Т. Шевченка навіть у описі тем, які порушують проблеми суспільства, основною канвою все ж таки залишається авторське відчуття самого себе. В образі оповідача легко впізнати Івана Сошенка, хорошого друга молодого Шевченка, в образі юного митця – самого автора. Повість не є всуціль автобіографічним твором, будемо вважати його «частково автобіографічним», оскільки у другій частині твору переважає домисел, фантазія. Це, зокрема, зображення головного персонажа значно молодшим, ніж був Т. Шевченко у роки звільнення від кріпосної залежності, його шлюб і смерть. Водночас у творі знаходимо чудові реалістичні образи багатьох сучасників Т. Шевченка, зокрема живописців К. Брюллова, О. Веніціанова, І. Сошенка, поета В. Жуковського, поміщика П. Енгельгардта.

Герой роману Ч. Діккенса також митець-письменник Девід Копперфілд – людина освічена, ерудована, від його імені у першій особі ведеться оповідь. У творі простежуються спогади письменника Девіда Копперфілда про своє дитинство, юність і коментар автора щодо пережитих героєм подій, які були типовими для суспільної дійсності вікторіанської Англії. Ч. Діккенс змалював важливий досвід своїх перших кроків на життєвій ниві, хоча не любив розмов про деякі факти своєї біографії, як свідчать близькі друзі, зокрема Дж. Фостер (перший біограф письменника),

якому він віддав свою фрагментарну автобіографію, де згадується про роботу на ваксовій фабриці як найжахливіші роки життя, період «принижень та зневаг». Письменник у розмовах з близькими та друзями ніколи не вдавався до деталей своєї біографії, бо деякі спогади гнітили його душу. Саме через це герої Ч. Діккенса дещо завуальовані, однак їх неважко впізнати. Однак реальні особи художньо видозмінюються. Його літературний персонаж Девід Копперфілд клеїв етикетки не на ваксові банки, як сам автор, а на пляшки для вина. Образ містера Мікобера має свого прототипа – батька письменника, Джона Діккенса. Підлий Мердстон істотно різниться від свого прообразу, двоюрідного брата письменника Джеймса Ламберта, котрий знайшов йому роботу на «ненависній» фабриці. Літературна кар'єра головного героя роману видається більш упорядкованою, ніж справжня біографічна. Такі перевтілення не випадкові, вони пояснюються тим, що Ч. Діккенс зображав у творі своє життя таким, яким, на його думку, воно могло би бути.

Зазначимо, що авторська присутність в обох творах наявна у двох формах: біографічний автор й авторська точка зору на світ, бо літературний твір може розглядатися як єдність двох подієвих площин: події, про які розповідається, і події самої розповіді. У повісті «Художник» суб'єктивні авторські переживання дуже близькі з відчуттями головного героя чи оповідача, за суб'єктом мовлення стоїть сам Кобзар, відстань між ними є мінімальною. Автор наділяє героя своїми думками, переживаннями, а глибоко особистісне самопочуття письменника настільки міцно переплітається з почуттями його персонажів, що складно визначити межу, яка віддаляє героя твору від автора. У романі «Девід Копперфілд» Діккенс водночас виступає «героєм» твору, від особи якого ведеться розповідь, і умовним оповідачем, котрий аналізує події життя. Початкові глави – чудовий приклад подвійного бачення, що поєднує дитячу лінію з образом письменника-оповідача, який розуміє, що невинність та безтурботність дитинства незабаром мине. Наратор, хоч і розділений просторово-часовими межами з предметом своєї розповіді, коментує зображуване і виступає повноправним організатором художнього матеріалу. У досліджуваних нами творах суб'єкт мовлення є призмою, через яку відображається й оформлюється зображувана автором дійсність, а також слово, позиція беруть участь у творенні художнього світу, образу і виступають як певна форма вираження авторської свідомості.

Зауважмо, що хронотоп автобіографічних творів характеризується наявністю двох часових планів: минулого й теперішнього. Спогади подаються в хронологічному порядку, однак ремінісценції відтворюють далеко не всю інформацію, оскільки деяка стерлась, інша змістилась у часі, наклалася одна на одну. Діккенсовий персонаж Девід – неординарна особис-

тість із чудовою пам'яттю. Його оповідь минулого реалізується настільки конкретно, що ми забуваємо про часову віддаленість. Складається враження, що оповідач надає більшого значення минулому, ніж теперішньому. Письменник вдається до спогадів, які є реальним містком із його сьогодення, щоб встановити причинно-наслідкові зв'язки у розвитку створених ним характерів та конфліктів. Автобіографічні елементи подаються в ретроспективному часі, що дистанціює зображуване від зображувального. Відчуття обома авторами дискомфорту, викликане суспільними та моральними негараздами, змушує їх звернутися до минулого.

Слушно додати, що біографічний вимір часу має різні межі. На початку повісті «Художник» головний герой переживав найкращий період свого життя. Художнику-кріпаку було чотирнадцять чи п'ятнадцять років, він жив у Петербурзі, і доля сприяла його духовному зростанню. Потрапивши у коло столичної інтелігенції, юнак мав можливість культурно збагатитись надбаннями людства та опанувати техніку живопису. У вільний від роботи час він поспішав у Літній сад, де й задовольняв свою жадобу до мистецтва. Він «зрисував» усе: починаючи від скульптур до барельєфів. Ці зразки архітектури були недосконалими, проте на малюнках художника-кріпака вони відтворювались з «незвичайною схожістю з оригіналами» (Шевченко, 1985: 131). Духовний розвиток персонажа не обмежувався живописом, йому подобалося читати, він відвідував виставки, цікавився театром. На жаль, художник стикнувся з гнітючою реальністю, яка поглинала його талант.

Хоча у творі Ч. Діккенса, на відміну від Т. Шевченка, розповідь починається з дитинства головного героя, також показується розвиток, формування рис характеру майбутнього письменника. Дорослий Девід Копперфілд, згадуючи свої дитячі роки, вважав себе дитиною, обдарованою чудовими здібностями: спостережливістю, кмітливістю. Фантазія та любов до книг становлять сутність майбутнього митця. Саме ця творча сутність юного героя створює оптимістичну протилежність безрадісній прозі наявної дійсності.

Головні герої «Художника» і «Девіда Копперфілда» на початку творів живуть своїм внутрішнім життям, проте, звісна річ, зіткнення з реальністю неминує. Цікаво, що обидва автори використовують ідентичний прийом для того, щоб відкрити перед очима молодих, захоплених творчістю людей, справжнє неприкрашене буття – вони вводять у свої розповіді героя-негідника. У повісті «Художник» це розбещений мічман, який збездивив Пашу. У романі «Девід Копперфілд» – найкращий друг головного героя, Стірфорт, що видавався Девіду ідеалом, сміливим, веселим, талановитим юнаком, а виявився безсердечним негідником, жертвою якого стала маленька Емілі. Автобіографічні образи натрапляють

на одне з найважливіших явищ людського життя – розчарування в людях. Слід зауважити, що змінюючись під впливом навколишнього світу, персонажі переоцінюють сенс буття.

Обидва твори типологічно зіставлені наявністю концепції становлення особистості та лінійно-біографічним принципом композиції, однак хронологічні рамки української повісті й англійського роману різні, їх вибір зумовлений головною ідеєю. Т. Шевченко у повісті «Художник» показав безвихідь становища митця в тогочасному суспільстві, яким і сам автор був покараний за художні твори. Повість починається описом юнацького віку головного героя й закінчується зображенням його смерті. На початку оповіді художник живе духовно багатим життям у світі творчості, проте відбувається його зіткнення із суворою дійсністю. Невдалий шлюб, незакінчена картина «Мадонна», що мала стати шедевром, напружена праця призводить до тяжкої хвороби, а потім і смерті. Нещаслива доля головного героя «Художника» – не виняток у тогочасному суспільстві, а типові явище. Сам Т. Шевченко, як і його персонаж, зазнав невдач: за свої поетичні твори потрапив на заслання, де десять довгих літ страждав під тягарем солдатчини. Справді, трагедія талановитої людини в умовах феодално-кріпосницького життя була характерною ознакою часу. Бачимо, що «Художник» Т. Шевченка та «Девід Копперфілд» Ч. Діккенса крізь призму особистого болючого досвіду митців розкривають найпекучіші політичні питання тогочасної України та Англії.

Зазначимо, що творча натура Т. Шевченка, як і Ч. Діккенса, формувалась на тлі суспільних негараздів. Так само головні герої повісті «Художник» та роману «Девід Копперфілд» – митці з надзвичайно багатим духовним світом, надзвичайно чутливі до зовнішніх подій, творчо активні особистості, які здатні створювати нову художню дійсність, протиставлені песимістичній суспільній реальності. Ч. Діккенс намагався привернути увагу громадськості до соціальних проблем, зокрема до жорстокої експлуатації дитячої праці, до важкого становища людей, які потрапили до боргової тюрми. Згадаймо: його батько разом із сім'єю відбував покарання в такій установі через грошові борги. Центральний образ твору «Художник» – обдарований художник, талант якого гинув у безпросвітних умовах української дійсності. У цьому творі, як і в багатьох інших, висловлено антикріпосницький протест Т. Шевченка. Відчувши на собі всю принизливість становища особистої залежності від поміщика, «свині в торжевських туфлях», письменник викривав кріпосництво і вважав його найбільшим народним лихом. Таким чином, обидва твори наближені до реального, конкретно-історичного (об'єктивного) виміру часу. Велич обох митців визначається не тільки літературною спадщиною, а й усією сукупністю їхньої людської та громадської

діяльності, їхнім бажанням змінити гнітючу реальність покріпаченої України й вікторіанської Англії з робітними домами та репресивними закладами.

Висновки. Незаперечним є факт, що літературна спадщина Т. Шевченка зазнала опосередкованого впливу творчості Ч. Діккенса, проте не викликає сумніву типологічна схожість роману «Девід Копперфілд» та повісті «Художник», яка зумовлена спільними суспільно-політичними, художньо-естетичними чинниками розвитку світового мистецького процесу.

Автобіографічні факти, постаті стають прототипами, що за принципами художньої типізації трансформуються в певні мистецькі образи та події, чим досягається узагальнення. Автобіографічне суб'єктивне перетворюється на загальнолюдське об'єктивне. Біографічний вимір представлений по-різному: художник-кріпак, підліток і зрілий митець, що помирає в доволі молодому віці («Художник» Шевченка), творча дитина, у якій присутні якості письменника, що розвиваються і вдосконалюються завдяки самоосвіті, і зрілий митець («Девід Копперфілд» Діккенса). Обидва митці застосовують введення ідентичного прийому для зіткнення творчих особистостей з гнітючою реальністю через взаємозв'язок з героєм-негідником. Лінійно-часове зображення життя митців відбиває просвітительські традиції західноєвропейської літератури XVIII століття. Самовираження непересічної особистості, передача її емоційних переживань – предмет художнього зображення творів, що в результаті веде до об'єктивного узагальнення. Автори типізують власні світовідчуття, тобто відбувається об'єктивація суб'єктивного. Згідно з філософськими гносеологічними законами розум рухається від одиничного до типового, від конкретного до загального.

Таким чином, можемо говорити про типологічну спорідненість аналізованих творів. Адже автобіографічні та «частково» автобіографічні твори допомагають звернутися в глибини пізнання відомих письменників і віднайти проєкцію на самого себе, свої вчинки, дії, думки, слова. Посилання на творчий доробок одного письменника іншим стало підставою, щоб провести паралелі та знайти аналогії у виборі тематики в обох митців, адже «пошуки збіжностей і розходжень невід'ємні компоненти будь-якого пізнавального акту», як вважає Д. Наливайко (Наливайко, 1988: 235). Діоніз Дюришин, словацький компаративіст, слушно зауважив, що «загалом ми розуміємо національну літературу як історичну категорію, яка зазнає змін у ході історії. Модифікації її розвитку зазнають інколи дуже дивних змін, які є вдячним підґрунтям для компаративістських досліджень» (Дюришин, 2009: 311). Адже саме компаративістика, яка посідає належне місце серед інших галузей літературознавства, встановлює міждисциплінарні зв'язки та досліджує типологічні особливості в контексті світової літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братусь І. Аспекти вивчення жанрових особливостей історико-біографічних творів. *Сучасний погляд на літературу*. Вип. 4. Київ, 2000. С. 123–137.
2. Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо. Київ : Критика, 2000. 310 с.
3. Дюришин Діоніз. Світова література пером і долотом: вихідні методологічні поняття й принципи. *Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи*. Антологія. Київ : вид. дім «КМА», 2009. 311 с.
4. Забужко О. «Шевченків міф України». Спроба філософського аналізу. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 1999. 141 с.
5. Наливайко Д. Спільність і своєрідність: українська література в контексті європейського літературного процесу. Київ : Дніпро, 1988. 393 с.
6. Сердійчук Л.П. Автобіографія як спосіб самопрезентації мовної особистості. *Вісник Житомирського педагогічного університету*. Житомир, 2004. № 16. С. 120–123.
7. Танчин К.Я. Щоденник як форма самовираження письменника : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.06. Тернопіль, 2005. 20 с.
8. Толстенкова М. Вивчення біографічних та автобіографічних творів на уроках української літератури. І.-Ф., 2007. URL: <https://ukrlit.net/article1/1461.html>.
9. Шевченко Т. Зібрання творів. У 5-ти т. Київ : Дніпро, 1985. Т. 4. 413 с.
10. Dickens Ch. David Copperfield. London : Random House, 1997. 891 p.
11. Herman D. Autobiography, Allegory and the Construction of Self. *British Journal of Aesthetics*. 2003. P. 351–360. URL: <http://ctr.umkc.edu/user/sppalmer/hps.htm>.
2. Hrabovych, H. (2000). Shevchenko, yakoho ne znayemo [Shevchenko, whom we do not know]. Kyiv : Krytyka. 310 p. [in Ukrainian].
3. Dyuryshyn, Dioniz (2009). Svitova literatura perom i dolotom: vyhidni metodolohichni ponyattya j pryncypy [World literature with pen and chisel: basic methodological concepts and principles]. *Suchasna literaturna komparatyvistyka: stratehiyi i metody. Antolohiya*. Kyiv : vyd.dim "KMA". 311 p. [in Ukrainian].
4. Zabuzhko, O. (1999). "Shevchenkiv mif Ukrayiny". Sproba filosofskoho analizu ["Shevchenko's Myth of Ukraine". An attempt at philosophical analysis]. Kyiv : IVC Derzhkomstatu Ukrayiny. 141 p. [in Ukrainian].
5. Nalyvaiko, D. (1988). Spilnist i svoieridnist: ukrainska literatura v konteksti yevropeiskoho literaturnoho protsesu [Commonality and originality: Ukrainian literature in the context of the European literary process]. Kyiv. 393 p. [in Ukrainian].
6. Serdijchuk, L.P. (2004). Avtobiohrafiya yak sposib samoprezentatsiyi movnoyi osobystosti [Autobiography as a way of self-presentation of a linguistic personality]. *Visnyk Zhytomirskoho pedahohichnoho universytetu*. Zhytomyr. № 16. Pp. 120–123 [in Ukrainian].
7. Tanchyn, K.Ya. (2005). Shhodennyk yak forma samovyrazhennya pys'mennyka: avtoref. dys. kand. Filol. nauk [Diary as a form of writer's self-expression: Autoref. thesis Ph.D. Philol. of Science]. Ternopil, 20 p. [in Ukrainian].
8. Tolstenkova, M. (2007). Vyvchennya biohrafichnyh ta avtobiohrafichnyh tvoriv na urokah ukrayinskoyi literatury [Studying biographical and autobiographical works in Ukrainian literature classes]. I.-F. Retrieved from: <https://ukrlit.net/article1/1461.html> [in Ukrainian].
9. Shevchenko, T. (1985). Zibrannya tvoriv: U 5-ty t. [Collection of works: In 5 vols]. Kyiv : Dnipro. T. 4. 413 p. [in Ukrainian].
10. Dickens, Ch. (1997). David Copperfield. London: Random House. 891 p.
11. Herman, D. (2003). Autobiography, Allegory and the Construction of Self. *British Journal of Aesthetics*. P. 351–360. Retrieved from: <http://ctr.umkc.edu/user/sppalmer/hps.htm>.

REFERENCES

1. Bratus, I. (2000). Aspekty vyvchennya zhanrovyyh osoblyvostej istoryko-biohrafichnyh tvoriv [Aspects of studying genre features of historical and biographical works]. *Suchasnyj pohlyad na literaturu*. Vyp. 4. Kyiv, pp. 123–137 [in Ukrainian].